

ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ САМОСТІЙНОЮ РОБОТОЮ СТУДЕНТІВ ЮРИДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Розглянуто проблему невивчених властивостей та можливостей системи управління самостійною роботою майбутніх юристів. Сформульовано загальну мету системи управління та шість її складових. Визначено цілі та завдання системи до змісту навчальних завдань, наукового змісту виконання самостійної роботи, її методичного супроводу, організації та матеріально-технічного забезпечення, формування виконавської компетентності студентів. Прокоментовано особливості виконання окремих завдань системи.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Управління самостійною навчальною діяльністю студентів, зокрема майбутніх юристів, набуває все більшої значущості через поступове зростання частки самостійної роботи в навчальному процесі вищої школи. У той же час саме управління цим видом роботи не вивчалось вченими-педагогами, адже традиційно вважається, що організація самостійної роботи є функціональним обов'язком лише викладачів. Проте суб'єктами управління у вищій школі також є ректорат, деканат та сам студент (суб'єкт самоуправління), які разом із педагогами утворюють певну систему. Саме невивченість властивостей та можливостей системи управління самостійною роботою майбутніх юристів і обумовлює проблему нашого дослідження. Розв'язання цієї проблеми дозволить зробити процес навчання майбутніх юристів більш ефективним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Підґрунтя для вивчення цілей і завдань системи управління самостійною роботою майбутніх юристів закладене в публікаціях, що повністю розкривають зміст самостійної роботи студентів [1-3], визначають складові її проектування з боку викладачів [4] та характеризують специфіку підготовки правників у вищому закладі освіти [5; 6], зокрема для роботи у правоохоронних органах. Проте в зазначених роботах не вивчалось питання управління самостійною роботою студентів, у тому числі, майбутніх юристів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується зазначена стаття. В статті досліджено цілі та завдання системи управління самостійною роботою майбутніх юристів, що не було здійснено іншими дослідниками та дозволяє певною мірою вивчити властивості й можливості зазначеної системи.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є визначення цілей та завдань системи управління самостійною роботою студентів юридичного фаху. Відповідні завдання полягають у встановленні цілей та особливостей їх реалізації суб'єктами системи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Управління самостійною навчальною діяльністю студентів у вищому навчальному закладі здійснюється, на перший погляд, окремими суб'єктами, передусім, – викладачами, але насправді сукупністю посадових осіб та педагогічних працівників, які узгоджують, коректують, спрямовують та активізують діяльність один одного. До зазначених посадовців відносяться представники ректорату та деканату, які разом із викладачами та самими студентами утворюють певну управлінську структуру. А оскільки зміст діяльності кожного із зазначених суб'єктів безпосередньо залежить від інших, то вказана структура є системою. Отже, управління самостійною роботою майбутніх юристів відбувається з боку цілої системи, яка має свої цілі та завдання.

Загальна мета системи управління самостійною роботою майбутніх юристів полягає в забезпеченні умов, змісту та засобів її виконання. Проте, враховуючи складний характер організації самостійної навчальної діяльності студентів, доцільно виділити окремі цілі системи управління, які в своїй сукупності утворюють цілісність загальної мети. Розглянемо кожен з них та доберемо ті безпосередні завдання, що забезпечуватимуть досягнення цілей.

Перша часткова ціль стосується змістовної відповідності завдань самостійної роботи орієнтирам підготовки юриста взагалі та особливостям навчальних дисциплін зокрема. Досягнення зазначеної цілі можливе в разі послідовного розв'язання низки завдань представниками ректорату, деканату та кафедри. Зокрема актуальним для вищих навчальних закладів, що навчають фахівців галузі права, є розробка стандартів підготовки юристів, адже з двох напрямів підготовки ("Правознавство" та "Правоохоронна діяльність") на рівні держави вони затверджені лише для другого, а для відповідних спеціальностей, за якими навчаються спеціалісти та магістри – для жодного. Це означає, що ректоратом мають затверджуватися тимчасові освітньо-кваліфікаційні характеристики (ОКХ) та освітньо-професійна

програма (ОПП), які є підґрунтям для навчального процесу. Відсутність зазначених стандартів покладає відповідальність на деканати і кафедри за добір (перелік) та зміст навчальних дисциплін, які є необхідними і достатніми для реалізації підготовки юристів різних спеціалізацій.

Наступним завданням є *укладання навчального та робочого навчального планів підготовки юриста*. Це завдання, в контексті управління самостійною роботою, є важливим, адже за результатами його виконання стає відомим не тільки загальний обсяг навчальних дисциплін, а й співвідношення аудиторної та самостійної роботи з різних предметів, що позначиться на змісті самостійної роботи. Відповідальність за підготовку навчального та робочого навчального планів мають нести керівні органи закладу та факультетів, проте визначити мінімально необхідний обсяг предмета та оптимальну частку самостійної роботи з урахуванням специфіки навчальної дисципліни може тільки кафедра. Тому вона обов'язково має долучатися до виконання цього завдання та виступати суб'єктом погодження.

Чергове завдання, виконання якого необхідне для досягнення вказаної цілі, полягає в *розробці навчальної та робочої навчальної програм*, що здійснюють кафедри, а мають вже погоджувати та затверджувати деканат і ректорат. Результат цієї роботи полягатиме у визначенні окремих тем і переліку відповідних питань, які розглядатимуться на аудиторних заняттях та опрацьовуватимуться в ході самостійної роботи.

Завершується забезпечення змістовної відповідності завдань самостійної роботи орієнтирам підготовки юриста та особливостям навчальних дисциплін *проекткуванням модулів самостійної роботи*. Воно здійснюється викладачами та полягає в розподілі етапів засвоєння навчального матеріалу між аудиторною та самостійною роботами, цілепокладанні модулів останньої та відповідному доборі навчальних завдань.

Друга часткова ціль системи полягає в **забезпеченні наукового змісту виконання самостійної роботи майбутніми юристами**. Вона реалізовується через розв'язання викладачами двох завдань: *дотримання відповідності навчального матеріалу теоретичним положенням і практичним здобуткам певної наукової галузі та використання загальноприйнятих методів і прийомів наукового дослідження*. Перше завдання є традиційним для навчального процесу взагалі, тому не потребує окремого розгляду, а друге має певну особливу значущість саме для організації самостійної роботи через те, що кожна самостійна навчальна дія студента є опануванням чимось новим (теоретичним матеріалом або практичними вміннями), а відтак – обумовлює науково-пошуковий характер самостійної навчальної діяльності в принципі. Ця обставина вимагає опанування студентом на високому рівні теоретичними та емпіричними методами наукового дослідження особливо щодо роботи з навчальною та науковою літературою (узагальнення, аналіз, порівняння, класифікація, прогнозування тощо). Добір навчальних завдань, виконання яких базується на цих методах, і дозволяє реалізувати зазначену часткову ціль.

Третім складником загальної мети системи управління є **методичне забезпечення самостійної роботи**. Одним із завдань на шляху досягнення цієї часткової цілі є *утворення змісту методичного забезпечення щодо кожного модулю самостійної роботи*. Безпосередньо методичне забезпечення має характеризуватися цілісністю та складатися з теоретичних відомостей (або чітких посилань на літературні джерела), цілей виконання, безпосередніх завдань, коментарів та прикладів до їх виконання, вимог щодо кінцевого результату й термінів надання на перевірку та критеріїв оцінювання. Інше завдання полягає в *забезпеченні вільного доступу користувачів (студентів) до методичних матеріалів*. Традиційний шлях виконання цього завдання полягає в друці методичних матеріалів, що вимагає певні, іноді значні матеріальні витрати. Інший спосіб висвітлення методичних матеріалів відбувається через використання електронних ресурсів бібліотек та навчальних сайтів (окремих Internet-сторінок) закладів освіти. Другий шлях набирає все більшої популярності через комп'ютеризацію як закладів освіти, так і усього суспільства, а також поширення ІТ-технологій. Укладачами методичного забезпечення самостійної роботи є викладачі, саме вони й приймають рішення щодо форми методичних матеріалів, проте на етапі їх виготовлення чи розміщення в електронному вигляді представники деканатів мають допомагати науково-педагогічним працівникам. Адже ця робота має відбуватися централізовано, інакше студентам важко буде орієнтуватися серед відмінних за розміщенням та оформленням матеріалів до різних навчальних дисциплін.

Чергова ціль системи управління самостійною роботою майбутніх юристів визначає **необхідність організації роботи всіх її суб'єктів**. Відповідно перше завдання стосується *впорядкування дій ректорату*, який є відповідальним за наявність стандартів підготовки фахівців та затвердження навчальних планів. Необхідний порядок може бути забезпечений відповідним плануванням роботи, коли, наприклад, у березні розглядається та затверджується змістовний аспект підготовки фахівця, а в червні – навчальні плани. Друге завдання виконується деканатом і полягає в *організації роботи кафедр*. Це завдання є багатоскладним, адже передбачає встановлення термінів розробки навчальних і робочих навчальних програм, проектування самостійної роботи (напередодні навчального року) та вимог щодо змісту та якості комунікації зі студентами впродовж семестру. Окремою складовою цього завдання є облік навчального навантаження викладачів, пов'язаного з проектуванням та організацією самостійної

роботи, та прийняття керівних рішень щодо кафедр та викладачів, які мають низькі показники в проектуванні та організації самостійної роботи студентів. Ще одним завданням ректорату є *створення організаційних умов виконання студентами самостійної роботи*. До таких умов належать планування навчального дня студента (що особливо важливо для курсантів вищих навчальних закладів військового типу, зокрема системи МВС України), забезпечення зручного для студентів графіку роботи читальних залів, комп'ютерних класів, навчальних кабінетів, консультацій викладачів. Доцільним для виконання цього завдання є створення бази даних самостійної роботи в межах електронної бібліотеки або навчального сайту, що забезпечить зручність та впорядкованість самостійної навчальної діяльності студентів. Завдання *безпосередньої організації самостійної роботи майбутніх фахівців* природно має покладатися на викладачів та передбачати завчасне надання завдань, методичних матеріалів та вимог щодо виконання. Певна *самоорганізація самостійної навчальної діяльності* має бути притаманна кожному студенту. Від якості щоденного та щотижневого планування самостійної роботи залежить не тільки загальна успішність, а й сенс виконання навчальних завдань. Також питання самоорганізації стосуються розподілу власної діяльності протягом виконання завдання на консультації у викладача, відвідування бібліотеки, навчальних аудиторій, організації власного робочого місця тощо.

П'ятий складник загальної мети полягає у **створенні матеріально-технічних умов виконання самостійної роботи**. Як правило, забезпечують ці умови працівники ректорату та деканату. Перше відповідне завдання полягає в *створенні фонду навчальної та методичної літератури*. Друге – в *комплектації навчальних кабінетів необхідним обладнанням*. Третє – в *комп'ютеризації навчального закладу, забезпеченні вільного доступу до мережі Internet*. Виконання зазначених завдань є актуальним для будь-якого закладу, але є вельми необхідним для навчання курсантів, які за службовою необхідністю мешкають на території навчального закладу та не можуть відвідувати міські бібліотеки, Internet-клуби тощо.

Остання часткова ціль системи управління самостійною роботою студентів юридичних спеціальностей обумовлюється **забезпеченням виконавської компетентності майбутніх фахівців щодо здійснення самостійної навчальної діяльності**. Виконавська компетентність передбачає наявність навчальних умінь, певних професійних компетенцій, мінімального досвіду щодо виконання окремих завдань, достатньої сформованості психічних властивостей (пам'яті, уваги, розумових здібностей та ін.) тощо. Відповідне завдання деканату полягає в *проведенні навчальних бесід зі студентами щодо змісту та особливостей навчальної роботи*. Піклуватися про виконавську компетентність студентів мають і викладачі, які під час аудиторних занять та через добір завдань самостійної роботи здійснюють *формування навчальних умінь та розвиток особистості майбутніх юристів*. Доцільним є також *уведення спеціального навчального курсу*, яким кілька років був предмет "Основи самостійної навчальної діяльності" в Донецькому юридичному інституті, про що має піклуватися ректорат навчального закладу.

Висновки за результатами дослідження, перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, у нашому дослідженні визначено загальну мету та шість часткових цілей системи управління самостійною роботою майбутніх юристів. До кожної цілі визначено відповідні завдання для різних суб'єктів системи. Отримані результати використовуватимуться при встановленні складових моделі та механізму управління самостійною навчальною діяльністю студентів юридичних спеціальностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Жуков А. Е. Организация самостоятельной работы студентов в высшей школе. Дидактические средства, технологии, программы : [монография] / А. Е. Жуков, А. В. Симоненко. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 220 с.
2. Малихін О. В. Теоретико-методологічні засади організації самостійної навчальної діяльності студентів вищих навчальних закладів : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.09 / О. В. Малихін ; Криворізь. держ. пед. ун-т. – Кривий Ріг, 2009. – 504 с.
3. Солдатенко М. М. Теорія і практика самостійної пізнавальної діяльності : [монографія] / М. М. Солдатенко. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2006. – 198 с.
4. Проектування самостійної роботи студентів юридичних спеціальностей : [навч. посіб.] / [Кучерявий А. О., Шелухін М. Л., Кадала В. В. та ін. ; за заг. ред. А. О. Кучерявого]. – Донецьк : ПП "ВД "Кальміус", 2013. – 200 с.
5. Юридическая педагогика : [учебник для студентов вузов] / [за ред. В. Я. Кикотя, А. М. Столяренко]. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 895 с.
6. Яворська Г. Х. Соціально-професійна зрілість курсантів вищих закладів освіти МВС України : [монографія] / Г. Х. Яворська. – Одеса : ПЛАСКЕ ЗАТ, 2005. – 408 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Zhukov A. E. Organizatsiia samostoiatel'noi raboty studentov v vysshei shkole. Didakticheskie sredstva, tekhnologii, programmy [Students' Independent Work Organization in Higher School. Didactic Means, Technologies, Programmes] : [monografiia] / A. E. Zhukov, A. V. Simonenko. – M. : Yuniti-DANA, 2004. – 220 s.

2. Malykhin O. V. Teoretyko-metodologichni zasady organizatsii samostiinoi navchal'noi diial'nosti studentiv vyshykh navchal'nykh zakladiv [Theoretical and Methodical Bases of the Students' Independent Educational Work Organization in the Higher Educational Establishments] : dys. ... d-ra ped. nauk : spets. 13.00.09 / O. V. Malykhin ; Kryvoriz. derzh. ped. un-t. – Kryvyi Rig, 2009. – 504 s.
3. Soldatenko M. M. Teoriia i praktyka samostiinoi piznaval'noi diial'nosti [Theory and Practice of the Independent Cognitive Work] : [monografiia] / M. M. Soldatenko. – K. : Vyd-vo NPU im. M. P. Dragomanova, 2006. – 198 s.
4. Kucheriavyi A. O. Proektuvannia samostiinoi roboty studentov yurydychnykh spetsial'nostei [Law Students' Independent Work Design] : [navch. posib.] / [Kucheriavyi A. O., Shelukhin M. L., Kadala V. V. ta in. ; za zag. red. A. O. Kucheriavogo]. – Donets'k : PP "VD Kal'mius", 2013. – 200 s.
5. Yuridicheskaia pedagogika [Legal Pedagogy] : [uchebnik dlia studentov vuzov] / [za red. V. Ya. Kykotia, A. M. Stoliarenko]. – M. : YUNITI-DANA, 2004. – 895 s.
6. Yavors'ka G. KH. Sotsial'no-profesiina zrilist' kursantiv vyshchykh zakladiv osvity MVS Ukrainy [The Social-Professional Cadets' Maturity in the Higher Educational Establishments of the Ministry of the Armed Forces of Ukraine] : [monografiia] / G. KH. Yavors'ka. – Odesa : PLASKE ZAT, 2005. – 408 s.

Матеріал надійшов до редакції 07.05. 2013 р.

Кучерявый А. А. Цели и задачи системы управления самостоятельной работой студентов юридических специальностей.

Рассмотрена проблема неизученных свойств и возможностей системы управления самостоятельной работой будущих юристов. Сформулирована общая цель системы управления и шесть ее составляющих. Определены цели и задачи системы к содержанию учебных заданий, научному содержанию выполнения самостоятельной работы, ее методическому сопровождению, организации и материально-техническому обеспечению, формированию исполнительской компетентности студентов. Прокомментированы особенности выполнения отдельных заданий системы.

Kucheriavyi A. O. The Goals and Objectives of the Management System of Law Students' Self-Learning Work.

The problem of unstudied properties and possibilities of the management system of future lawyers' self-learning work is considered. The methods of modelling, analysis and supervision applied to the study of goals and objectives of this management system. The management system's overall goal is to ensure conditions, contents and ways to implementation of the law students' self-learning work. The overall goal supposes the presence of the row of direct goals. The first of them provides the implementation of the conformity tasks of self-learning work to the targets of the lawyers' training. The second goal of the system supposes the providing of the scientific content of the self-learning work implementation. The third component of the overall goal is the methodical maintenance of the students' self-learning work. The next goal determines the necessity of the work organization of all subjects of the management system (the university administration, the dean's office, the department and the student himself as a subject of self-management). The fifth goal of the management system is the creation of material-technical conditions of the self-learning work implementation. The last goal is to ensure the executive competence of future lawyers when performing a self-learning activity. The management system's objectives are defined to each goal. The features of implementation of separate objectives of the system are commented on. The research results allow beginning the creation of the model and mechanism of the management of law students' self-learning activity.